

и „spécial“. Првиот, како „официјален“ бил јазик на помала социјална група, на владеачката класа. Овој дијалект според Chadwick може да се смета за предок на аркадо-кипарскиот, а јазикот „special“ бил народен, говор на масата, следователно и пораспространет. Во него се одразени и западно-грчки, прото-дорски црти со непроменето *ti* во *si*,

На една табела на стр. 49 ја дава прегледно положбата на грчките дијалекти во XIII век пред н.е. Покрај источните, недорски грчки дијалекти, меѓутоа, овде фигурираат и западни дијалекти. Тоа спонтано го покренува и прашањето за дорската инвазија. До неодамна се сметаше дека Дорците се дојдени во Грција по Тројанската војна. Меѓутоа, J. Chadwick, кој уште во шеесеттите години отворено пишуваше против тезата за трите брана на доселување грчки племиња, во 1976 (PP 31, 103—117) аргументирано покажа како со лингвистички така и со екстралингвистички докази, дека во микенско време веќе живееле Дорци во Грција како потчинета класа, а подоцна тие востанале и ја зазеле власта. Оваа револуционерна теорија наоѓа сè поширок прием во научниот свет.

Ако се земе пред вид фактот дека за одделни грчки дијалекти се написани дебели томови (L. Thraette во 1980 г. го објави првиот том од граматиката на атичките натписи на 737 страни), авторот на овој Увод покажа ретка смисла за синтеза на еден мошне комплициран материјал. На стотина страници тој дава одговор на многубројни прашања во врска со триесетина грчки говори: кои се тие, како ги распознаваме, какви тешкотии среќаваме при нивниот опис, како треба да се класираат и каков е степенот на современите научни сознанија во таа област, каков е придонесот од дешифрирањето на линеарното Бе писмо за разбирање на предисторијата на грчките дијалекти и др.

Со помошта на 8 мапи и 6 табели му се дава можност на читателот и визуелно да си ги претстави дијалектите со нивните особености, а изборот на најважната литература претставува неопходен апарат за работа и ориентација во оваа сложена материја.

За илустрација на горниот опис во вториот дел се поместени 68 текстови од 26 говори. И овој избор, направен со мерка, е мошне функционален. Покрај веќе познатите карактеристични текстови од одделни дијалекти, вклучени се и некои нови што не фигурираат во досегашните избори на архајски грчки текстови. Францускиот превод на текстовите, наменет за почетници, како и целиот Увод, од методска страна наполно е оправдан. Оваа книга ќе стане неопходно помагало за студенти по грчка филологија на повеќе Универзитети.

16. VI 1986.

П. Хр. Илиевски, Скопје.

FRANCISCO AURA JORRO, *Diccionario micénico*, vol. 1, Instituto de filologia, Madrid 1985, pp. 480, 8°.

Како анекс на *Diccionario Griego-Español* под редакција на Fr. R. Adrados, Институтот за филологија во Мадрид го издаде првиот том од Микенскиот речник којшто ги опфаќа зборовите документирани во линеарните Бе текстови заклучно со буквата *n*. Во краткиот предговор авторот F. A. Jorro истакнува две главни причини што ѝ дале поттик на Редакцијата на Грчко-шпанскиот речник да се зафати со издавање и на микенскиот речнички фонд:

Прво, речникот *Mycenaeae Graecitatis Lexicon* (во понатамошниот текст MGL) на Anna Morpurgo (Edizioni dell' Ateneo, Roma 1963, сп. приказ во Ж.А. XV, 1, 1965, 218—221), со идентификации на микенските зборови дотогаш познати, денес веќе се чувствува неполн поради тоа што од 1963 год. наваму се откриени нови натписи (особено во Теба), кои пружаја нов лексички материјал.

Освен тоа при ревизијата на натписите во најновите изданија на линеарните Бе плочки се појавија различни читања на одделни зборови, кои треба поинаку да се идентифицираат; а и прекласирањата на групи натписи во други серии внесоа знатни промени во *MGL*. Непосредно по излегувањето на *MGL J. Spadwick* во 1964 укажа на 130 различни читања на зборови од кноските плочки.

Второ, новиот енциклопедиски грчко-шпански речник не можеше да го одмине микенскиот-грчки лексички материјал. Општа констатација е дека Supplement-от кон *Greek-English Lexicon* на Liddell — Scott — Jones, издаден од E. A. Barber во Oxford 1968, има голем недостаток што не го вклучи и микенскиот материјал. Редакцијата на *Lexikon des frühgriechischen Epos Göttngen* 1955 ss., во тој поглед постапи сосема правилно кога на соодветните места ги дава и микенските зборови во латинска транскрипција. Решението на Редакцијата на Грчко-шпанскиот речник исто така е наполно оправдано што во вид на анекс го издава речничкото благо документирано во линеарните Бе текстови под општ наслов: *Diccionario Griego-Español*, Anejo I. *Diccionario micénico*.

Во 1978 год. J. Probonas во Атина го објави првиот том од Речникот на микенскиот грчки (Λεξικὸν τῆς Μυκηναϊκῆς Ἑλληνικῆς) од α до βέλεμνον со објаснувања на новогрчки, меѓутоа овој Лексикон е составен на поинакви принципи. Во основата тој личи на *The Mycenaean Greek Vocabulary (MGV)* од J. Chadwick и Lydia Vaumbach, Glotta XLI, 1963 (в. приказ во Ж.А. XV, 1, 1965, 221—224), а имено под заглавните класичногрчки зборови се приведуваат микенски форми што се наоѓаат во етимолошка врска со нив. Но во многу нешта овие два речника се разликуваат. Додека *MGV* претставува критички избор на посигурни идентификации на микенските зборови, Probonas оди во поголема ширина: значењето на микенскиот збор го илустрира преку интерпретација на цели натписи, при тоа дава исцрпна библиографија и на крајот прилага десет аналитички индекси. *Diccionario micénico* (понатаму *Dmic*) на Jorgo е построен според принципот од кој се раководела и Anna Morpurgo во *MGL*, т.е. тргнува од микенски збор кој понатаму се идентификува со класичногрчки форми. Но и меѓу нив има извесни разлики.

Микенските зборови во *Dmic* се предадени во латинска транскрипција според усвоената норма во Wingspread по азбучен ред, а се предвидува на крајот и обратен индекс. Алфаветскиот ред наместа изгледа нарушен. Всушност таму се објаснуваат флексивни форми од иста основа, на пр. *a-ja-me-na* се интерпретира под *a-ja-me-no*, *e-ko-si* под *e-ke* и др., но на соодветните места по азбучниот ред и тие форми се спомнати со упатство каде да се бара нивната идентификација. За разлика од *MGL*, каде што неполните зборови се дадени во посебен оддел — *Frustulorum index*, овде, тие следуваат заедно со целите зборови како и во *Index Généraux du Linéaire B* од Olivier — Godart — Saydel — Sourvinou (понатаму *IGLB*). Додека во *MGL* и кај Probonas се одбележуваат сите места во плочките каде што се јавува зборот, во *Dmic* тие информации се сведени на минимум, а за пополни податоци се упатува на *IGLB*.

Веднаш по заглавниот збор следува определбата што претставува зборот: антропоним, апелатив, епитет, топоним и др. со потребните граматички податоци: род, број, падеж кај именските и придавките основи, време, начин залог и др. кај глаголските форми; и други граматички категории. Објаснувањата за графичките дублети од типот на *me-u-jo*, *me-wi-jo*; *ko-ri-a₂-da-na*, *ko-ri-ja-da-na*, *ko-ri-ja-do-no* и др. се дадени под една форма, а варијантите потоа само се спомнуваат и се упатува на зборот под кој се објаснети исто како и во случаите со флексивните форми од една основа. Зборовите се дадени и во контекст за да се види појасно што тие всушност претставуваат и како се употребуваат.

Идентификациите со класичногрчки и дијалектни зборови и форми се поткрепени со библиографски белешки. Бројот на студии од областа на микенологијата непрестано рапидно расте и не е лесно да се следи сè што се публикува во светот. Во предговорот авторот изјавува дека библиографијата му е селективна. Од списокот на библиографските скратеници во уводот се гледа дека тој искористил мошне богата литература до 1983 г. При тоа треба да се одбележи дека при цитирањето постапува мошне објективно, одбележувајќи речиси сè

што му паѓало в рака. По полнота библиографскиот апарат му е сличен на оној од Пробонас. Изоставени се само работи до кои Јогто не успеал да дојде.

Таму каде што е општоприфатена само една идентификација на зборот, сите библиографски податоци следуваат под една белешка според хронолошкиот ред како се објавувани трудовите, а каде што има различни предлози за идентификација, библиографските податоци се класирани во одделни групи под посебни белешки, така што и визуелно да се одделат предлозите за идентификација. Во таквите случаи авторот, речиси, редовно зазема и лично становиште кога се определува за една од повеќето сугестии, или дава свој предлог. Но во обемната микенолошка литература може лесно да се направи и превид. Така на пр. за зборот *ka-po* овде се приведени објаснувањата со *karpoi* 'плодови' (*Docs.*; C. J. Ruijgh, *Tabellae* 66; L. R. Palmer, *Interpr.* 424 и др.), главно, врз основа на идеограмата 127 (KA+PO); *karphos* (= *ἄριλις, τάλις, -idos*), (E. D. Foster, *Perfumed Oil* 118); *skaphos* (C. Gallavotti, *RCCM* 1, 1959, 256). Во заклучок авторот констатира дека најверојатна и општоприфатена е идентификацијата на зборот со *karpos*. Меѓутоа, не спомнува дека има уште едно објаснување, имено *kāpos* (*κῆπος*) кое во контекстот најмногу би одговарало, зашто во KN F 841 станува збор за маслинови и смоквени дрвја. Ваква идентификација даде уште во 1955 год. В. Георгиев (сп. и М. Д. Петрушевски, *Год. зб. Философски факултет*, 16, Скопје, 1964, 167). Навистина, *MGL* на Morgurgo го замени Речникот (*Lexique des inscript. créto-mycéniennes*) на Георгиев, меѓутоа и таму остануваат решенија и сугестии што не треба да се игнорираат.

Хомографите и хомофоните во *Dmic* се диференцирани со арапски цифри под заглавниот збор, а под белешка се упатува на литературата, сп. *a-ke-ro*, 1. апелатив на лице од м. р. ном. синг. во PY CN 1287. 1 и 2. антропоним м.р. ном. во PY Jo 438.20 (*a-ke-ro qa-si-re-u AUR P 3 X*), веројатно 'Αγγελος, а можни се и други идентификации, како *Agelos*, хипокористик од 'Αγγέλος или *Arkhilos*, хипокористик од 'Αρχέλαος? *e-ra* I топоним во KN D серијата и II теоним во PY Tn 316 v. 9; особено кај фрагментите, сп. *-jo* и др.

Така како што е замислен на широк план *Dmic* по обем ќе биде најмалку трипати поголем од *MGL*. Зголемеиот обем се должи на фактот што покрај додатниот лексички материјал, откриен од 1963 год. наваму и знатно збогатениот библиографски апарат, овде е вклучен и целокупниот антропонимски и топонимски фонд од линеарните Бе текстови. Во *MGL* личните имиња не се посебно објаснувани освен во случаите кога идентификацијата не подлежи на сомнение, на пр. *a-re-ka-sa-da-ra Alexandra*, cf. 'Αλέξανδρος, *ku-ru-me-no* Κῦρμενος, *te-o-do-ra* Θεοδώρα и сл. а за несигурните идентификации читателот се упатува на Landau (*Mykenisch-griechische Personennamen*). И во првото издание на *Docs* микенскиот речник беше поделен на три дела; топонимите и антропонимите беа издвоени од останатиот речнички фонд. Во *Dmic*, меѓутоа, антропонимите и топонимите се третираат на ист начин како и другиот лексички материјал, слично на *Glossary* од II изд. на *Docs* од J. Chadwick.

Покрај обидот за идентификација на личните имиња *Dmic* содржи и просопографски податоци извлечени од текстот за лицето, одн. лицата спомнати под тоа име. За таа цел се особено многу користени трудовите на D. F. Sutton (*An analytic Prosopography and statistical Guide to the Land Tenure Tablets from Pylos*, Michigan 1970) и M. Lindgren (*The People of Pylos I и rI*, Uppsala 1973). Диференцијацијата на лицата ја врши, главно, според занимањата и контекстот во кој се јавува името. Занимањата се предмет на посебни иследувања врз основа на контекстот и во споредба со активноста на други лица во соодветните серии.

Ако се работи за топоним, авторот се обидува прво да го идентифицира и убицира наспроти другите топоними, а потоа и да ја определи неговата економска и административна важност. Очигледно е дека авторот си поставил мошне амбициозна цел да ги објасни сите зборови од повеќе аспекти. Објасненијата за некои зборови, на пр. *da-mo*, *do-e-ro*, *e-ge-ta* и др. претставуваат опширни студии за зборот со еден систематски преглед на односната литература и обид за оценување на нејзината вредност.

Од контекстот, навистина, во извесни случаи може да се разбере дали станува збор за лично име, топоним или занимање. Но во некои случаи и тоа е проблематично, сп. на пр. *da-i-ja-ke-re-u* (PY Aq 218.3), за кое се искажани различни мислења: занимање, антропоним и топоним. Авторот овде заклучува дека е помалу веројатна интерпретацијата на зборот како антропоним или топоним. Но дури и да се гледа дека некој збор е антропоним, за неговата идентификација цитираниот текст не може да помогне како во случаите со апелативи.

За илустрација како е обработен речникот еве уште еден пример. За *e-ti-wa* (KN Fs 19.1) авторот установува дека „веројатно е топоним“. Од цитираната литература под линија се гледа дека некој микенолози го земаат зборот за антропоним, други за теоним. Но ако земе човек да прави споредба помеѓу овие три можности, водејќи при тоа сметка за контекстот каде се среќава зборот, не може да не се согласи со определбата на Јогго дека најверојатно тој претставува топоним, на што помислуваат и повеќето научници. Овој збор е оставен без идентификација, а во други случаи се избира и најверојатната од предложените идентификации. На таков принцип се обработени, речиси, сите зборови. Литературата не е механички ексерпирана, а авторот размислувал и во спорните случаи преценувал што е најприфатливо и него го ставал во одредницата под заглавниот збор.

Од техничка страна книгата е на потребната висина. Во текстот се забележуваат и печатни грешки, но тие се лесно препознатливи (како на пр. *pa-si-te-o-si*, наместо *-te-o-i*, s.v. *a-re*, стр. 96) и не ја намалуваат високата вредност на овој сериозен труд.

Методолошки добро конципиран и педантно сработен, Микенскиот речник на Јогго, резултат на повеќегодишна упорна работа, претставува значаен прилог кон микенолошките студии. Како прирачник тој мошне корисно ќе послужи во понатамошното иследување на микенските текстови и ќе даде потстрек за уточнување на сè уште големиот број несигурно идентифицирани зборови. Секој еден што ќе го земе в рака овој том и се запознае со неговата содржина, искрено пожелува поскоро да го види и вториот том, т.е. да го има целиот микенски лексички фонд наедно вака обработен со преглед на досегашните резултати во објаснувањето на зборовите.

6.VII 1986.

П. Хр. Илиевски, Скопје.

J. T. HOOKER, *The Origin of the Linear B Script*, Supplementos a Minos Núm. 8, Salamanca 1979, 8°.

Оваа монографија за потеклото на линеарното Бе писмо, објавена пред 7 години, не можевме порано да ја прикажеме во Ж.А., зашто ја немавме. Благодарение на J. Melena којшто ни ја испрати книгата пред извесно време, тоа го правиме овај сега.

Нејзината содржина е изложена како одговор на следниве четири прашања Како било писмото создадено? Зошто било создадено? Кога било создадено? и Каде било создадено?

Се тргнува од констатацијата на Evans (SM I, 38—39), PM IV, 683) дека линеарот Бе претставува последна фаза на линеарното писмо што било во употреба на Крит во бронзената епоха. Иако има многу сличности со линеарот А, кој е тесно поврзан со пиктографското писмо, линеарот Бе не произлегол директно од овие два писма. Во него има доста елементи кои според Hooker потекнуваат од други системи за пишување. Од илустрациите на крајот од книгата се гледа дека 22 знака се, речиси, исти во линеарното Бе, А и пиктографското писмо, а напомнува дека уште 18 други знаци се заеднички за линеарното А и Бе. Значи, од околу 80 силабограми во линеарното Бе писмо само половината од знаците имаат паралели во линеарното А и во пиктографското писмо. Се повикува и на мислењето од Грумах дека на Крит немало